

И. Ивахненко, канд. экон. наук, ассист.
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ВЛИЯНИЕ РЫНКА ЦЕННЫХ БУМАГ НА ИНВЕСТИРОВАНИЕ В РЕАЛЬНЫЙ СЕКТОР ЭКОНОМИКИ

В статье исследуются особенности финансирования реального сектора экономики через использование механизмов рынка ценных бумаг, а также рассмотрена возможность формировать в Украине инвестиционную базу за счет источников, привлеченных на рынке ценных бумаг.

Ключевые слова: рынок ценных бумаг, финансирование инвестиционной деятельности, реальный сектор экономики, потенциал рынка ценных бумаг.

I. Ivakhnenko, PhD in Economic, assistant
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

INFLUENCE OF MARKET OF EQUITIES IS ON INVESTING IN THE REAL SECTOR OF ECONOMY

In the article to investigate of financing to the real sector of economy through the use of instruments and mechanism of equities market. Also possibility to form in Ukraine an investment base due to the financial sources of the securities attracted at the market is considered. In the process of research, it is educed that an investment capital is formed at the primary market of securities. Author gave mind on financing to the real sector of economy through the mechanism of emission of investment securities such as actions and corporate bonds. Taking into account the modern state of development financial to the sector of economy of Ukraine and crisis, the mechanism of effective aspiration of financial resources of equities market is worked out in an investment capital. On the basis of present problems of economy of country in a period an exit from a crisis and investment prospects of equities market are given recommendations in relation to the increase of investment orientation of equities market. The complex of measures is offered in relation to converting of equities market into the mechanism of investment maintenance of economy.

Keywords: market of equities, financing of investment activity, real sector of economy, potential market of equities.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2015; 2 (167): 67-72

УДК 336.14

JEL H61

DOI: dx.doi.org/ 10.17721/1728-2667.2015/167-2/11

Н. Медведкова, канд. экон. наук, асист.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ПІДТРИМКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Розглянуто діючі бюджетні інструменти підтримки суб'єктів господарської діяльності в Україні. Узагальнено та проаналізовано досвід використання інструментів бюджетного стимулювання, а також обґрунтовано практичні рекомендації щодо їх застосування в Україні. Запропоновано напрями удосконалення бюджетних інструментів підтримки економіки в короткостроковій перспективі: реформування механізму державних гарантій; впровадження та розширення сфери бюджетного гранту; запровадження "податкових правил", щоб обмежити надання державної підтримки для окремих галузей економіки; надання бюджетних субсидій на підтримку створення нових або збереження існуючих робочих місць.

Ключові слова: бюджетні інструменти, бюджетні гранти, бюджетні субсидії, державні гарантії, фінансові правила.

Вступ. Економічна рецесія та внутрішня нестабільність суттєво підвищили ризикованість інвестицій в українську економіку, що знизило зацікавленість інвесторів в розвитку бізнесу на території країни. За умов пасивності приватного сектору особливої актуальності набуває активізація діяльності держави щодо підтримки господарської активності. При цьому акцент необхідно зробити на інструментах, які дозволяють найбільш оперативно досягнути зазначеної мети. У цьому контексті досить важливо сформулювати комплекс бюджетних інструментів підтримки та стимулювання економічної активності, які забезпечують безпосередній вплив на господарчі процеси. Бюджетні обмеження, які стали наслідком падіння доходів бюджету, зростання витратів на оборону та обслуговування державного боргу, повинні стати стимулом не до скорочення бюджету розвитку, а до раціоналізації та підвищення ефективності використання цього ресурсу.

З огляду на актуальність дослідження, метою статті є аналіз іноземного досвіду використання бюджетних інструментів підтримки суб'єктів господарювання та розробка рекомендацій щодо їх удосконалення в Україні.

Для досягнення поставленої мети дослідження визначено такі завдання:

- проаналізувати стан застосування бюджетних інструментів в Україні;
- розглянути іноземний досвід державної підтримки суб'єктів господарювання;

- запропонувати комплекс бюджетних інструментів підтримки та стимулювання підприємницької діяльності в Україні.

Об'єктом дослідження є бюджетні інструменти підтримки суб'єктів господарської діяльності.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та практичних аспектів формування та застосування бюджетних інструментів підтримки суб'єктів господарської діяльності в Україні.

Огляд літератури. Теоретичним та практичним питанням бюджетної підтримки суб'єктів господарської діяльності займаються такі вітчизняні фахівці, як Т. Єфименко, Т. Затонацька, І. Лютий, А. Мярковський, В.Тропіна, І. Чугунов.

У своїх працях вчені Т. Єфименко, А. Мярковський та І. Чугунов розглядають необхідність використання бюджетних інструментів для створення сприятливого підприємницького середовища, а також активізації підприємницької діяльності. Так, А. Мярковський та І. Чугунов наголошують, що державний бюджет має бути інструментом проведення структурних реформ, підтримки позитивних процесів у сферах економічної діяльності [1]. У своїй праці Т. Єфименко відмічає, що бюджетна політика є ключовим інструментом фінансування інвестицій в технічні, інституційні інновації, в людський капітал, що значно підвищує конкурентоспроможність національної економіки [2].

Дослідниця Т. Затонацька приділяє увагу дослідженню бюджетного механізму стимулювання інвести-

ційних процесів, який складається з бюджетних важелів формування сприятливого інвестиційного клімату (видатки в інфраструктуру, в освіту та науку) та заохочення внутрішніх та зовнішніх інвестицій (державні закупівлі, видатки на розвиток економіки, пільгове кредитування пріоритетних інвестиційних проєктів) [3,4].

Вчені І. Лютий і В. Тропіна наголошують, що слід більш активно застосовувати бюджетні важелі інноваційно-інвестиційного характеру, які вже давно використовуються у практиці розвинутих індустріальних країн [5].

Результати досліджень цих учених свідчать, що досі політика стимулювання діяльності суб'єктів господарської діяльності в Україні виявилася далеко не такою ефективною, як передбачалося. Віддаючи належне напрацюванням вітчизняних учених-економістів у сфері бюджетної підтримки, відзначимо, що деякі питання потребують додаткових досліджень, зокрема щодо удосконалення в Україні бюджетних інструментів, а саме бюджетних субсидій, бюджетних грантів та державних гарантій.

Методологія дослідження. Для досягнення мети статті та реалізації поставлених завдань використано загальнонаукові та спеціальні методи.

З метою визначення бюджетних інструментів, що використовує держава у підтримці суб'єктів господарської діяльності, використано *системний підхід*.

Для обробки статистичних даних, дослідження їх зміни у часі та встановлення характеру зв'язків між ними – *статистичні та аналітичні методи*.

Для характеристики стану державної підтримки за галузями економіки України використано *метод групувань, узагальнюючих характеристик, табличний метод*, для динаміки державної підтримки – *метод абсолютних та відносних величин*. Було зафіксовано різке скорочення обсягів бюджетної підтримки суб'єктів господарської діяльності в Україні. Зокрема, відбулося скорочення субсидій та трансфертів підприємствам; обсягів державних гарантій, що надаються для фінансування проєктів, які мають стратегічне значення та реалізація яких сприятиме розвитку економіки України; обсягів бюджетних інвестицій, які є наданням коштів на розвиток виробництва у формі капітальних вкладень, які спрямовуються у стратегічно важливі та пріоритетні для країни інвестиційні проєкти й галузі економіки; обсягів бюджетного кредитування підприємств, установ та організацій.

Для зіставлення показників державної підтримки в порівнянні з іншими країнами використано метод *порівняння*. В статті використовувалося порівняння державної підтримки в період фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр. в інших країнах, а саме:

- аналіз основних питань, з якими зіштовхуються підприємства у період кризи;
- приклади заходів антикризової програми, які вживали уряди інших країн для підтримки діяльності підприємств.

Для аналізу були використані дані Міжнародної організації праці (International Labour Organization). Цей аналітичний матеріал є частиною серії про кризу згідно з Програмою підтримки підприємств (Sustainable Enterprise Programme). Крім цього, використовувалися аналітичні матеріали консалтингових компаній Deloitte (Polish Government Grants (2011-2020) European Alert), KPMG (Investment in Poland) і т. ін.

Завдяки використанню методу порівняння було отримано наступні висновки.

1. Виявлено, що існує досить широкий перелік інструментів прямої бюджетної підтримки суб'єктів господарської діяльності. Україна використовує лише частину з них. Найпоширенішими інструментами державного стимулювання суб'єктів господарської діяльності є бю-

джетні дотації, гарантії за кредитами та кредити з державного бюджету.

2. Світовий досвід надання бюджетних субсидій в умовах кризи включає:

- субсидії для створення нових робочих місць (Словаччині);
- субсидії для найму працівників, незайнятих протягом більш ніж шести місяців (Великобританія);
- повторне отримання роботодавцями грошової субсидії на кожного працівника, що залишився (Сінгапур);
- субсидування підприємств з метою збереження працівників і розширення робочих місць (Японія).

3. Виявлено, що гранти доступні для підприємств у досягненні конкретної мети, а саме на:

- створення та розвиток бізнесу (Франція, Російська Федерація);
- створення робочих місць (Чехія, Польща);
- залучення інвестицій (Чехія, Польща);
- на екологічні проєкти (Польща).

4. Програми надання державних гарантій для приватних компаній діють в багатьох країнах, зокрема у Нідерландах, Великобританії та Канаді. Якщо в Україні надання державних гарантій для приватного сектору економіки запроваджено лише в 2014 році, в Нідерландах гарантійні схеми уряду для стимулювання створення та зростання приватних компаній діють більше 30 років. Саме у період економічного падіння уряди країн створили або розширили гарантійні схеми: у Канаді гарантувалося до 85% обсягу кредитів для нерухомого майна відповідно до існуючої Програми фінансування малого бізнесу, а у Великобританії діяли програми для малих і середніх підприємств, які передбачала надання гарантій для отримання обігових коштів та позичок.

5. Як свідчить досвід 2008-2009 р., в Україні підтримка банківських установ виявилася неефективною, оскільки після отримання допомоги комерційні банки не здійснювали активних операцій, тобто не відновили своєї діяльності. На відміну від України, уряди деяких країн ЄС надавали підтримку лише тим фінансовим установам, які здійснювали кредитування реального сектору економіки.

Основні результати.

Іноземний досвід використання бюджетної підтримки підприємницької діяльності

У світовій практиці традиційно застосовуються такі бюджетні інструменти підтримки суб'єктів господарської діяльності:

1. *Бюджетна субсидія*, під якою розуміється прямий бюджетний трансферт, спрямований на підтримку поточної діяльності підприємств. Вона включає різні типи бюджетних інструментів, але найпоширенішими в умовах економічних негараздів є бюджетна субсидія на створення нових або збереження існуючих робочих місць на підприємствах. Світовий досвід надання державної підтримки в умовах кризи включає:

- субсидії для створення нових робочих місць (Словаччині);
- субсидії для найму працівників, незайнятих протягом більш ніж шести місяців (Великобританія);
- повторне отримання роботодавцями грошової субсидії на кожного працівника, що залишився (Сінгапур);
- субсидування підприємств з метою збереження працівників і розширення робочих місць (Японія).

2. *Бюджетний грант* – надання на конкурсній основі грошових коштів, товарів чи послуг, які повинні бути використані в певних цілях. Грантові програми спрямовані, як правило, на вирішення макроекономічних завдань, які підтримуються державою, зокрема підвищення рівня зайнятості населення, здійснення НДДКР тощо.

Для підтримки інноваційної діяльності та НДДКР у США діє Програма SBIR (Small Business Innovation and Research program), яка допомагає малим підприємствам досліджувати свій технологічний потенціал і вигоди від його комерціалізації. Там існує 11 федеральних відомств, які за законом зобов'язані виділяти частину своїх бюджетів на НДДКР та надавати на конкурсній основі малим підприємствам, що беруть участь в НДДКР в деяких напрямках, таких як оборона, охорона здоров'я, охорона навколишнього середовища та інші [6].

У Польщі іноземні інвестори, які хотіли б поліпшити якість своєї продукції (послуг), або навіть створити нову продукцію на базі НДДКР, також можуть скористатися державною допомогою для підтримки наукових досліджень і розробок. Державна допомога надається для діяльності, спрямованої на розвиток нової продукції або її значного удосконалення, послуг або технологій, які пізніше будуть впроваджені в економічну діяльність підприємства [7].

Іноді гранти доступні для підприємств у досягненні конкретної мети, а саме на:

- *створення та розвиток бізнесу.* Гранти на створення бізнесу надаються підприємствам, що тільки розпочали свою діяльність і відповідно ще не отримали результатів своєї діяльності. Так, у Франції більшість грантів надається саме для створення першого бізнесу. Крім того, вони доступні для розширення, перетворення або поглинання існуючих підприємств. Ці гранти надаються для промисловості і сфери послуг та називаються РАТ-грантами (prime d'aménagement du territoire) [8]. У Російській Федерації підприємств підтримують грантами на створення власного бізнесу, зокрема з надання консалтингових послуг, з технічного обслуговування і ремонту автотранспортних засобів, з надання послуг у галузі проектування, будівництва інженерних систем і комунікацій [9];

- *створення робочих місць.* У Чехії надаються гранти на створення робочих місць, підготовку і перепідготовку кадрів: на створення робочих місць – у розмірі 50 тис. крон (близько 2,5 тис. дол. США) на одного працівника, на підготовку і перепідготовку кадрів – 25%, 35% і 45% залежно від розміру компанії (великі/середні/малі), загальні видатки з підготовки і перепідготовки здійснюються лише в районах з безробіттям, якнайменше на 50% вище, ніж у середньому по країні [10]. У Польщі можливо подати заявку на гранти у розмірі до 15,6 тис. польських злотих (близько 5 тис. дол. США) на одне нове робоче місце, а для підприємств, які інвестують в Східній Польщі, можливо отримати на 20% вище співфінансування на створення нового робочого місця [11];

- *залучення інвестицій.* Це передбачає надання фінансової підтримки у пріоритетні інвестиційні проекти, що спрямоване на розширення і модернізацію підприємств. Польські урядові гранти згідно з Програмою підтримки інвестування, яка має велике значення для економіки Польщі на 2011-2020 рр., надаються на підтримку залучення важливих для польської економіки інвестицій, що спрямовані на підвищення інвестування, інноваційності та конкурентоспроможності економіки. Ця програма забезпечує підтримку початкових інвестицій при створенні нових робочих місць. Для підприємств, що планують нові інвестиції у пріоритетні сектори для польської економіки (автомобільну, електронну, авіаційну, біотехнологію, сучасні послуги, НДДКР) або здійснення значних інвестицій (за обсягом витрат) і забезпечення зростання зайнятості в інших пріоритетних секторах, є можливим подати заявку на гранти до 10% допустимих витрат на інвестиції. Для підприємств, які інвестують в Східній Польщі, можливо отримати на 5% вище співфінансування інвестиційних витрат [11].

У Чехії грошові гранти на капітальні вкладення доступні тільки для стратегічних інвестиційних проектів. Рівень фінансової підтримки в проекти цієї категорії може досягати до 5% витрат на додаток до стандартних інвестиційних стимулів. Ця підтримка надається для реалізації проектів в обробній промисловості та технологічних центрах. Рішення, що стосуються підтримки відповідних проектів, здійснюється урядом Чеської Республіки [10];

- *на екологічні проекти.* Ці гранти надаються на реалізацію проектів, які позитивно впливають на стан навколишнього середовища країни. Так, у Польщі підприємства, що інвестують у проекти, пов'язані з охороною навколишнього середовища (наприклад, розвиток поновлюваних джерел енергії, охорони навколишнього захисту), можуть отримати гранти від Національного Фонду охорони навколишнього середовища та Управління водних ресурсів. Рівень підтримки та умови її надання варіюють залежно від виду інвестиції [7].

3. *Державні гарантії залучення кредитів від комерційних банківських установ.* Бюджетні гарантії зазвичай надаються на умовах платності, строковості, майнового забезпечення та зустрічних гарантій, отриманих від інших суб'єктів господарювання. Надання державних гарантій призводить до збільшення державного боргу та зобов'язань, а у випадку неплатоспроможності самого позичальника – до зростання бюджетних витрат.

Програми надання гарантій для приватних компаній діють в багатьох країнах, зокрема у Нідерландах, Великобританії та Канаді. Якщо в Україні надання державних гарантій для приватного сектору економіки запроваджено лише в 2014 році⁶, в Нідерландах гарантійні схеми уряду для стимулювання створення та зростання приватних компаній діють більше 30 років. Саме у період економічного падіння уряди країн створили або розширили гарантійні схеми: у Канаді гарантувалося до 85% обсягу кредитів для нерухомого майна відповідно до існуючої Програми фінансування малого бізнесу, а у Великобританії діяли програми для малих і середніх підприємств, які передбачали надання гарантій для отримання обігових коштів та позичок⁷.

Таким чином, існує досить широкий перелік інструментів прямої бюджетної підтримки суб'єктів господарської діяльності. Україна використовує лише частину з них. Найпоширенішими інструментами державного стимулювання суб'єктів господарської діяльності наразі є бюджетні дотації, гарантії за кредитами та кредити з державного бюджету.

Стан бюджетної підтримки суб'єктів господарювання в Україні

Україна в цілому спрямовує досить значний обсяг бюджетних ресурсів на підтримку діяльності суб'єктів господарської діяльності. У економічно сприятливий період в 2010-2012 рр. нарощувалися видатки на економічну діяльність практично у всіх галузях економіки (табл. 1). Така тенденція змінилася в 2013 р. через труднощі з наповненням бюджету.

⁶ Закон від 31.07.2014 № 1622-18 про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2014 рік" (щодо корегування показників).

⁷ Схема робочого капіталу (Working Capital Scheme), яка забезпечувала державну гарантію для 50 % обсягу короткострокових кредитів, що надавалися комерційними банками; Схема фінансування підприємств (Enterprise Finance Scheme) застосовувалася для менших підприємств і надавалися гарантії на поповнення оборотних коштів або для інвестиційних позик.

Таблиця 1. Динаміка видатків на економічну діяльність зведеного бюджету у 2010-2013 рр., млрд грн

Вид економічної діяльності	2010	2011	2012	2013
<i>Всього</i>	43,8	57,1	62,4	50,8
Загальна економічна, торговельна та трудова діяльність	1,0	2,1	3,4	1,5
Сільське господарство, лісове господарство та мисливство, рибне господарство	7,3	7,6	7,5	7,7
Паливно-енергетичний комплекс	12,1	11,0	17,4	15,4
Інша промисловість та будівництво	0,7	1,2	1,2	0,5
Транспорт	15,3	18,5	16,7	17,9
Зв'язок, телекомунікації та інформатика	0,2	0,2	0,2	0,2
Інші галузі економіки	2,4	8,9	7,0	1,1
Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки в галузях економіки	1,2	1,4	1,3	1,0
Інша економічна діяльність	3,7	6,2	7,6	5,5

Джерело: [12]

Недоліки застосування бюджетних інструментів підтримки суб'єктів господарської діяльності в Україні

Водночас, ефективність бюджетних інструментів є низькою через низку обставин.

1. *Нераціональна галузева структура витрачання бюджетних коштів, призначених на підтримку суб'єк-*

тів господарської діяльності. Галузевий розріз надання державної підтримки свідчить, що її переважна більшість стабільно спрямовується на підтримку дорожнього господарства, сільського господарства та вугільної галузі (Табл. 2).

Таблиця 2. Структура видатків зведеного бюджету на економічну діяльність у розрізі галузей за 2013 р., %

Галузь	%
Економічна діяльність	100
<i>Загальна економічна, торговельна та трудова діяльність</i>	2,9
<i>Сільське господарство, лісове господарство та мисливство, рибне господарство</i>	15,2
Сільське господарство	13,6
Лісове господарство та мисливство	1,3
Рибне господарство	0,3
<i>Паливно-енергетичний комплекс</i>	30,4
Вугільна галузь та інші галузі з видобутку твердого палива	29,6
Нафтогазова галузь	0,1
Електроенергетична галузь	0,5
Інші галузі паливно-енергетичного комплексу	0,2
<i>Інша промисловість та будівництво</i>	1,0
Промисловість з видобутку рудних та нерудних корисних копалин	0,2
<i>Обробна промисловість</i>	0,0
<i>Будівництво</i>	0,4
<i>Відтворення мінерально-сировинної бази</i>	0,4
<i>Транспорт</i>	35,3
Автомобільний транспорт	0,2
Водний транспорт	0,1
Залізничний транспорт	0,9
Повітряний транспорт	0,1
Трубопровідний та інший транспорт	1,5
Дорожнє господарство	32,3
<i>Зв'язок, телекомунікації та інформатика</i>	0,4
<i>Інші галузі економіки</i>	2,2
<i>Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки в галузях економіки</i>	1,9
<i>Інша економічна діяльність</i>	10,8

Джерело: [13]

Без належного фінансування залишаються високо-технологічні галузі з потенціалом імпортозаміщення. Зокрема, незначний обсяг бюджетних коштів отримують галузі переробної промисловості.

2. *Надмірна спрямованість бюджетних інструментів на покриття збитків нерентабельних виробництв, а не розвиток перспективних галузей економіки.* Значний обсяг бюджетного ресурсу традиційно спрямовується як бюджетні дотації на покриття збитків суб'єктів господарської діяльності. Зокрема, однією з найбільших статей бюджетних видатків є дотація на часткове покриття витрат із собівартості готової товарної вугільної продукції. Крім того, значний обсяг коштів виділяється в рамках дотацій Укрзалізниці, НАК "Нафтогаз України", міським транспортним підприємствам.

Водночас, в Україні практично не використовуються бюджетні інструменти для підтримки проектів розвитку.

3. *Перевага у наданні підтримки державному сектору економіки.* В Україні в процесі розподілу бюджетного ресурсу й надалі важливу роль відіграє чинник належності до державного сектору економіки. Підприємства приватного сектору мають значно обмежені можливості доступу до бюджетної підтримки. У галузях, які є найбільшими реципієнтами бюджетних коштів, значні обсяги бюджетної підтримки корелюють з істотною роллю держави як власника підприємств. Лише в сільському господарстві уряд відносно рівномірно розподіляє бюджетні дотації між приватними і державними підприємствами.

Вади використання бюджетних інструментів підтримки суб'єктів господарської діяльності посилюються негативними тенденціями зростання дефіциту державного бюджету. Як наслідок, вже в 2013 р. зафіксовано різке скорочення обсягів бюджетної підтримки суб'єктів господарської діяльності в Україні. Зокрема відбулося скорочення:

- *субсидій та трансфертів підприємствам.* За 2013 р. обсяги субсидій, поточних і капітальних трансфертів підприємствам скоротилися на третину. Частка субсидій та поточних трансфертів підприємствам у видатках зведеного бюджету зменшилася з 8,8% до 5,8%, а частка капітальних трансфертів у видатках – з 3,7% до 2,4%;

- *обсягів державних гарантій,* що надаються для фінансування проектів, які мають стратегічне значення та реалізація яких сприятиме розвитку економіки України. Якщо у 2012р. державні гарантії склали 75,3 млрд грн, то у 2013 р. їх обсяг складав лише третину цієї суми – 21,9 млрд грн;

- *обсягів бюджетних інвестицій,* які є наданням коштів на розвиток виробництва у формі капітальних вкладень та спрямовуються у стратегічно важливі та пріоритетні для країни інвестиційні проекти й галузі економіки. За даними Держстату частка капітальних інвестицій, здійснених за рахунок коштів Державного бюджету, у 2013 р. становила лише 2,5% та суттєво знизилася у порівнянні з 2012 р. (6,3%);

- *обсягів бюджетного кредитування підприємств, установ та організацій* (2013 р. на 2% у порівнянні з 2012 р.).

У 2014 р. ситуація ще більш ускладнилася. Різке зростання дефіциту бюджету обумовило зменшення обсягів бюджетних коштів, спрямованих на підтримку суб'єктів господарської діяльності. У такій ситуації подолати названу негативну тенденцію можна лише через підвищення ефективності бюджетних інструментів.

Висновки. На нашу думку, головними заходами щодо удосконалення бюджетних інструментів підтримки економіки в найближчій перспективі мають стати:

1. *Створення Державного банку реконструкції та розвитку та наділення його повноваженнями кредитувати суб'єктів господарської діяльності за рахунок бюджетних коштів.* Банк як фінансовий інститут має більше компетенції, повноважень та можливостей щодо оцінки ризиків кредитування, а також контролю за ефективністю та продуктивністю використання кредитних коштів. Такий банк має займатися і кредитуванням інвестиційних проектів, і наданням позик для покриття касових розривів для державних підприємств. Такий підхід підвищить платіжну дисципліну та дозволить відходити від практики списання заборгованості перед державним бюджетом.

2. *Створення національного венчурного фонду.* Державні венчурні фонди, спрямовані на інвестиції у швидкозростаючі МСП, діють у багатьох країнах ЄС, зокрема у Великобританії, Нідерландах, Угорщині. Там держава здійснює підтримку венчурного інвестування. Для запровадження подібного механізму в Україні необхідно наступне:

- прийняття закону "Про венчурну діяльність в інноваційній сфері", що передбачає створення національного венчурного фонду;

- підготовка фахівців у цій сфері, які б змогли забезпечити ефективне управління венчурним капіталом;

- створення системи звітування, а також системи моніторингу та контролю за рухом коштів національного венчурного фонду.

3. *Реформування механізму надання державних гарантій.* Європейський досвід свідчить, що у період економічного спаду уряди значно розширили можливості надання державних гарантій або розширили доступ національним підприємствам до світових фінансових ринків. Саме надання державних гарантій дозволяє максимізувати надходження в країну інвестицій, оскільки бюджетне фінансування спрямоване лише на покриття ризиків, тоді як фінансові ресурси залучаються підприємствами самостійно. Україна має сформувати чітку політику надання державних гарантій, відповідно до якої цей інструмент має спрямовуватися на підтримку потужних інвестиційних проектів, що реалізуються приватним бізнесом, а також на підтримку програм кредитування малого бізнесу. Доцільним видається гарантування не більше 80% залучених кредитів з тим, аби зберегти стимули для суб'єктів господарської діяльності ефективно використати запозичені бюджетні кошти.

4. *Запровадження та розширення сфери застосування бюджетного гранту.* При цьому важливо забезпечити максимальну прозорість та чесність організованих грантових програм з тим, щоб бюджетні кошти були надані найбільш ефективним суб'єктам господарської діяльності. У довгостроковій перспективі необхідна активізація грантових програм, спрямованих на вирішення макрозавдань. Європейська практика свідчить, що найчастіше інструмент бюджетних грантів застосовується для створення та розвитку бізнесу в галузях найвищих укладів виробництва, створення високотехнологічних робочих місць та залучення інвестицій. Для цього необхідні наступні кроки:

- на законодавчому рівні ввести визначення "бюджетний грант";

- запровадити Порядок та критерії відбору проектів, яким буде надано грант. В першу чергу цей інструмент повинен поширюватися на підтримку інноваційної діяльності та здійснення НДДКР, екологічних проектів та залучення інвестицій;

- створити звітність для контролю за цільовим використанням наданих коштів. Успішні кандидати повинні подавати піврічний і підсумковий звіти для моніторингу і перевірки, що кошти використовуються відповідно до затвердженого проекту. Затверджені кошти повинні видаватися поетапно після прийняття підсумкових звітів.

5. *Запровадження "фіскальних правил" щодо обмеження надання державної підтримки окремим секторам економіки.* Як свідчить досвід 2008-2009 р., в Україні підтримка банківських установ виявилася не ефективною, оскільки після отримання допомоги комерційні банки не здійснювали активних операцій, тобто не відновили своєї діяльності. На відміну від України, уряди деяких країн ЄС надавали підтримку лише тим фінансовим установам, які здійснювали кредитування реального сектору економіки. У 2009 р. в Україні обсяг реструктуризації банківських установ досяг приблизно 20 млрд грн (що складало 6,5% видатків зведеного бюджету). Для запобігання розгортанню негативних наслідків у майбутньому потрібно:

- на державному рівні обмежити надання державної допомоги фінансовому сектору;

- надавати підтримку комерційним банкам лише на кредитування окремих проектів високотехнологічним галузям з потенціалом імпортозаміщення.

6. *Надання бюджетних субсидій для підтримки створення нових або збереження існуючих робочих місць на підприємствах.* Хоча скорочення чисельності працівників і призводить до зниження витрат підприєм-

ства, разом з тим це має додатковий тиск на споживання, тим самим провокуючи подальше економічне падіння. Таким чином, зусилля для підтримки зайнятості приносять користь як для добробуту працівників, так і для відновлення економіки. Збереження працівника може також допомогти підприємствам, оскільки дозволяє їм уникнути втрати цінного людського капіталу.

Враховуючи світовий досвід, надання державної підтримки повинно передбачати використання таких бюджетних інструментів, як:

- субсидії підприємствам для створення або збереження нових робочих місць, а також на навчання/перенавчання;
- субсидії підприємствам для найму працівників, незайнятих протягом більш ніж 6 місяців;
- субсидії підприємству на кожного працівника, що залишився.

Дискусія. У статті було проаналізовано використання бюджетних інструментів в Україні, розглянуто іноземний досвід державної підтримки в період фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр. в інших країнах та запропоновано шляхи реформування бюджетних інструментів підтримки підприємницької діяльності.

Результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що реформування бюджетних інструментів стимулювання суб'єктів господарської діяльності має полягати у тому, що ці заходи забезпечать першочергову допомогу суб'єктам господарювання, а також нададуть імпульс для подальшого економічного зростання. Результатом ефективного бюджетного стимулювання має стати підтримка стратегічно важливих для країни галузей економіки.

Подальшого дослідження потребують теоретичні та практичні аспекти застосування в Україні бюджетних інструментів активізації інвестиційних процесів, інноваційно-технологічної модернізації виробництва, що формуватиме інноваційно-інвестиційну модель розвитку економіки та забезпечить виконання пріоритетних завдань стимулювання структурних перетворень в Україні

Список використаних джерел

1. Мярковський А. Бюджетна політика як складова соціально-економічного розвитку країни / А. Мярковський, І. Чугунов // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2010. – № 5. – С. 5-15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vknteu_2010_5_2.pdf
2. Єфименко Т.І. Бюджетна політика України в системі інструментів конкурентоспроможності держави / Т. Єфименко // Демографія та соціальна економіка. – 2008. – №2. – С. 42-51.
3. Затонацька Т. Г. Вплив бюджетних інструментів на інвестиційні процеси в Україні / Т. Г. Затонацька // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – №1. – С.9-12.
4. Затонацька Т. Г. Проблеми та перспективи формування бюджетного механізму створення інвестиційних процесів / Т. Г. Затонацька // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2010. – Вип. 21. – С. 200-206.
5. Лютий І. О. Концепція реформування податкової системи України та конкурентоспроможність національної економіки / І. Лютий, В. Тропіна // Економіка України. – 2007. – № 8. – С.19-27.
6. Job Creation Grants [Електронний ресурс] // SBIR: [сайт]. – Режим доступу: <http://www.sba.gov/community/blogs/community-blogs/small-business-centers/job-creation-grants>
7. Investment in Poland [Електронний ресурс] // KPMG: [сайт]. – Режим доступу: <http://www.kpmg.com/PL/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/2013/investment-in-poland-edition-2013.pdf>
8. Doing business in France [Електронний ресурс] // Invest in France Agency: [сайт]. – Режим доступу: <http://www.invest-in-france.org/us/business-environment/doing-business-in-france.html>
9. Предпринимателей поддерживают грантами и бюджетными субсидиями [Електронний ресурс] // Министерство экономического развития Астраханской области: [сайт]. – Режим доступу: <http://www.astrobl.ru/news/72389>
10. Investment Incentives [Електронний ресурс] // Czechinvest: [сайт]. – Режим доступу: <http://www.czechinvest.org/data/files/fs-04-investment-incentives-68-en.pdf>
11. Polish Government Grants (2011-2020) European Alert [Електронний ресурс] // Deloitte: [сайт]. – Режим доступу: http://www.deloitte.com/view/en_PL/pl/services/tax/grantsandincentives/924fb6cf24a0410VgnVCM2000003356f70aRCRD.htm
12. Видатки за функціональною класифікацією видатків та кредитування бюджету за 2010, 2011, 2012, 2013 роки [Електронний ресурс] // Державна казначейська служба України: [сайт]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>
13. Видатки за функціональною класифікацією видатків та кредитування бюджету за 2013 рік [Електронний ресурс] // Державна казначейська служба України: [сайт]. – Режим доступу: http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=212666&&documentList_stind=21

Надійшла до редколегії 20.01.15

Н. Медведкова, канд. екон. наук, ассист.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ БЮДЖЕТНЫХ ИНСТРУМЕНТОВ ПОДДЕРЖКИ СУБЪЕКТОВ ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

Рассмотрены действующие бюджетные инструменты поддержки субъектов хозяйственной деятельности в Украине. Обобщены и проанализированы опыт использования инструментов бюджетного стимулирования, а также обоснованы практические рекомендации по их применению в Украине. Предложены направления по совершенствованию бюджетных инструментов поддержки экономики в краткосрочной перспективе: реформирование механизма государственных гарантий; внедрение и расширение сферы бюджетного гранта; введение "налоговых правил", чтобы ограничить предоставление государственной поддержки для отдельных отраслей экономики; предоставление бюджетных субсидий на поддержку создания новых или сохранение существующих рабочих мест.

Ключевые слова: бюджетные инструменты, бюджетные гранты, бюджетные субсидии, государственные гарантии, фискальные правила.

N. Miedviedkova, PhD, assistant

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE WAYS TO IMPROVE THE BUDGETARY INSTRUMENTS FOR SUPPORT OF ECONOMIC ACTIVITIES IN UKRAINE

The current budget instruments for support of economic activities in Ukraine are considered. The experience of using of fiscal stimulus instruments, as well as reasonably practical recommendations for their application in Ukraine are overviewed and analyzed. It is suggested the following directions for improvement of budgetary instruments for support of the economy in the short term: reforming the mechanism of state guarantees; introduction and expansion of the scope of the budgetary grant; introduction of "fiscal rules" to limit the provision of state support for certain sectors of the economy; provision of budget subsidies for support of the creation of new jobs or save existing jobs.

Key words: budgetary instruments, budgetary grants, government subsidies, state guarantees, fiscal rules.